

DON CARLOS.

II vaatus

1-ne pilt (III). Carlos ilmub kohtamisele Elisabetiga viimase lossi aeda. On kesköö. Kuninglikus lossis on maskipidu ja Eboli, kes Carlosi kogu aeg on silmas pidanud (kuna ka tema pole Carlase vastu üksikõhne), järgneb troonipärijale. Carlos peab loortatud daami Elisabetiks ja stieleb teda tommiselt. Ekstus selgub muidugi peagi. Terava, intriigiliseva vaimuga üchedam taipab kiirelt olukorda ja heidab süüdistusena Carlasele näkku: „See teine on kuninganna!“

Samal hetkel jõuab kohale ka Rodrigo ja püüab esialgu jälgi se-gada, katsudes Eboli võenda, et Carlase vaimu seisukord on kallutsi äratav ja tema segast juttu ei maksvat uskuda. Armasustest vihkamiseni on aga ainus samm — ning Eboli ähvardab hirmsal tasumist oma pe-tetud tunnete eest.

Rodrigo tunneb Carlase saatuse pärast muret ja nõuab temalt kõi-kide reetivate päberite üleandmist, millega see ka pärast hetkelist kõh-lemist nõustub. Pilt lõpeb sõpruse tõctusega.

2-ne pilt (IV). Don Carlos esineb flaamlaste saatkonna juh-tijana isa (Filippi) vastu nõudmistega, loovutuda talle Brabant ja Fland-ria. Ajaloost on teada, et flaamlaste ülesastumine sündis liialt vara ja oli ilmselt nõrgalt ettevalmistatud. Selle tõttu ei olnud Filippi erilisi raskusi flaamlaste mässukatse mahasurumisega. Filipp lasseb poja van-gistada ja saadab Flandria saadikud surma.

III vaatus

1-ne pilt (I). Ooperil on väike cellugu, mis teose kõrvalintrigil, s. o. armastushete tekkimist põhjustab. Filippi poeg esimesest abielust, Car-los, kihlus 1559. a. Katarina Medici tütre Elisabet Valois'iga. Riiklikel kaalutlusil see kihlus tihistati 1560. a. ja isa naitus poja mõrjsuga.

Nii nätemegi esimeses pildis õnnetu armastuse all kannatavat infanti Carlóst Justuse kloostriis, kus ta loodab kas või kaugeltki näha oma endist mõrjsjat ja nüüdlist võorasema. (Justuse kloostriis, Karl V haan-kambriis käisid Filipp ja Elisabet, kui tõised katoliiklased igapäevasel palvusel). Kohe hakkab aga hargnema ka peaintrig — Flandria va-baduspähe.

Krahv Rodrigo de Posa (Schilleri väljamõeldud kuju) otsib Carlóst, et teda informeerida Flandria (Flaami) asjade käigust. Ta lohtuab ja julgustab Carlóst igati ja mõlemad vahnuvad üksisele truudust nii elus kui surmas.

2-ne pilt (II) esitab meile õukonna tihist ja sisetut elu täies hilguses. Kloostri aias lauldakse armulaulu ja naljalehtakse, oodates kuninganna ja kuninga saabumist palvusel. Sinna ilmub ka Rodrigo, tuues kuningannale Carloselt kirja, kus see audientisi palub. Mõninga kõhklus-hekke järele otsustabki Elisabet Carlase vastu võtta. Kohamine äratub aga mõlemas endise armastuskire ja mõjutatuna situatsioonist äsistab kuninganna nagu ajutises meeltesegaduses oma võoraspoega isa tapmisel.

Sealsamas saabub kloostriist ka Filipp. Nähes kuningannat üksinda, vallandab ta armukadeduse sunnil Elisabeti isikliku üchedamni, vihtsima d'Avembergi, saates selle tagasi Prantsusmaale. Oukond lahkuib — jäävad Rodrigo ja Filipp. Rodrigo otsustab kasutada juhusi, et läheneda kunn-gale. Ta kirjeldeb Flandria saatust süngetes värvides ja palub Filippi flaamlastele vabadust, mille aga see tagasi lütkkab. Kõigest hoolimata meeldib aga Rodrigo julgelt esinemine kuningale ja ta kingib talle oma usalduse, avaldades kahklustuse poja ja naise vahekorra üle. Rodrigost saab kuninga usaldumees, tihltasi hoitatakse teda ka suurinkvisiitori eest, keda isegi Filipp kardab.

Vaatlus lõpeb stinige vihjega edaspidisele asjade käigule: suurink-visiitori ilmuumisega areenile.

1-ne pilt (V). Kuninga kabinet Madridis. Öö. Kuningal on raske ülesanne lahendada, mida teha mässulise troonipärijaga. Ka võrsitar Eboli kättemaksu plaani tagajärjed ootavad lahendamist; Eboli õhutusel ja kavade järele varastati kuninganna Elisabeti arete kasti, mille põhjas on Don Carlase portree. See on süüdistuste lisaks infandi vastu. Filipp ei taha ega saagi lahendada seda küsimust iseseisvalt ja kohale ilmub suurinkvisiitor, 70 a. pime ränk — Hispaania tegelik valitsaja. Jesuiit-liku geniaalsusega oskab suurinkvisiitor kuninga juhtida soovitud ra-jale: Carlos mõistetakse surma ja sama saatust ootab Rodrigo, kelle juurest inkvisitsiooni sulased on leidnud Flandria vabastamise plaani.

Vahpeal on aga Elisabet avastanud arete kasti kadumise ja ta ruttab Filippi juurde. Filipp ei suuda end enam valitseda ja süüdistab Elisabeti abielurikkumises. Täis pettumusi (poja vastuhakk, Posa reetmine, naise kahtlustamine) lahkuib ta kabinetist, et Rodrigo de Posa vangistada lasta.

Pildi lõpul tunnistab Eboli oma süü kuningannale üles ja nüüd sel-gub, et peale kõige muu on Eboli veel Filippi armuke. Elisabet, kelle kibeduste karikas näib juba täituvat, otsustab Eboli maalt viija ehk kloostri saata. Eboli ahaastuse aariaga lõpeb pilt; tihltasi töötab ta Carlase pätsita, et lunastada oma pattu.

2-ne pilt (VI). Carlos istub vanglas ja ootab tapalavale viimist. Seal ilmub Rodrigo, teatab Carlasele, et inkvisitsiooni sulased tema juu-rest leidsid reetvaid dokumente, ja et viimane, mis ta veel teha saab, on Carlase vabastamine oma elu hinnaga. Suurm ei laeagi end kaata oodata, ilmuvad inkvisiitorid ja Rodrigo langeb, tabatuna kuuhdest.

Eboli plaan Carlase vabastamiseks on aga suurejoonelisem. Ta õhutab nälgiva rahva Filippi vastu üles ja ühel ööl tõuseb Madridis mäss valitseva korra vastu, nagu neid Filippi hirmuvallituse ajal üldise oli kaunis palju. Revolutsioonimeelne jõuk tungib vanglasse ja nõuab troonipärijat. Kuid hirmuvallituse jõud on liiga suur; paari hoiatus-panguga suurinkvisiitori poolt on mäss alla surrutud. Rahvas lõmitab jällegi endisel oma rõhuajale ees.

3-as pilt (VII). Püha Justuse klooster, Karl V haanakamber. Eli-sabet ja Carlos ilmuvad viimsele kohtamisele enne Flandriasse sõitu. Troonipärija on kindlasti otsustanud täide viia surmad Rodrigole antud